

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

УДК 378.011.3-051

С. М. Безбородих

ЗМАГАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

В умовах соціально-економічного розвитку України відбувається становлення конкурентоспроможної особистості, яка залучається до всіх перетворень у різних сферах життєдіяльності українського суспільства. Але, щоб дійсно стати конкурентоспроможним та брати переваги у тій чи іншій діяльності, необхідно максимально застосовувати свої професійні уміння в конкурентних справах. Найбільш ефективним за формами та принципами засобом формування конкурентоспроможності майбутнього педагога більшість науковців визначають змагання.

Змагання пронизує всі види діяльності (навчальну, трудову, спортивну, ігрову, за інтересами). Воно є методом стимулювання будь-якої діяльності, який забезпечує успіх і цілеспрямованість у процесі роботи, відчуття товариської взаємодопомоги шляхом обліку і порівняння результатів спільної діяльності і заохочення її учасників. Змагання є емоційним явищем, оскільки діяльність, в основі якої закладено змагальні елементи, не може бути неупередженою. Також воно сприяє розвитку здібностей, талантів, духовних якостей особистості.

Тому метою статті стало розгляд змагання як засобу формування конкурентоспроможності майбутнього педагога.

Змагання у науково-педагогічній літературі досліджували такі вчені, як Н. Волкова, Б. Гершунський, І. Зязюн, І. Підласий, М. Сметанський, В. Сухомлинський, В. Шахов, Г. Щукіна, М. Фіцула, В. Ярмаченко та інші.

Встановлено, що у процесі змагальних видів діяльності виникають позитивні й негативні емоційні реакції: захоплення і радість з приводу успіхів інших, байдужість, заздрість, образливі випадки тощо. Тому, використовуючи змагання як метод, слід враховувати його позитивні і негативні впливи. З одного боку, цей метод є одним із важливих способів організації, стимулом розвитку моральної мотивації діяльності, з іншого – усуває боротьбу за досягнення спільного успіху, взаємодопомогу та співробітництво і, як результат, зумовлює розлад колективу.

Для того, щоб змагання несло емоційний заряд позитивного спрямування, потрібно дотримуватися відповідних педагогічних умов застосування. Орієнтовно їх можна узагальнити в такому порядку: демократичний підхід до ідеї змагання (не слід нав'язувати учасникам об'єкт і форму його організації); змагання як складовий елемент повинно

пронизувати всі організаційні етапи конкретної діяльності; залучення самих суб'єктів до вироблення умов і встановлення нагород переможцям; включення суб'єктів до обговорення й аналізу результатів змагання, способів їх досягнення.

Дуже важливо привчати суб'єктів уловлювати мотиви, що стимулюють до того чи іншого виду змагання, відрізнити їх негативні сторони: участь у змаганні мотивується лише прагненням при будь-яких обставинах обігнати інших, а зміст, смисл діяльності стають, по суті, менш значущими; прагнення тільки до матеріальних заохочень; прагнення до загального визнання. Подібні мотиви ведуть до нездорового суперництва, породжують розлад; невдача іншого викликає не бажання допомогти, як це впливає із самої ідеї змагання, а навпаки, – радість від усвідомлення пріоритетності своєї групи.

Тому важливим завданням при організації змагання є визначення умов, які б стимулювали позитивні мотиви учасників змагання:

1) справа повинна бути для учасників настільки бажаною і цінною, щоб її не сприймали лише як боротьбу за першість;

2) потрібно запропонувати учасникам змагання різнотипні форми роботи як відповідну частину спільної справи;

3) заохочення робити не лише на узагальнений результат, а й за якість виконання окремих завдань роботи [4].

У науково-педагогічній літературі більшість науковців активно вживають поняття «змагальність», що є більш загальним і широким явищем, яке не лише передує та визначає характер конкуренції, а й є її внутрішнім атрибутом, оскільки нікуди не зникає, а лише набуває інших форм, означених зростанням мобілізації можливостей індивідуума та конкретизацією завдань і наслідків, які можуть бути визначальними для подальшого становища суб'єкта в суспільстві та його добробуту [3].

У чому полягає відмінність змагальності і конкуренції?

За думкою науковців, відмінність полягає в тому, що змагальність передбачає розвиток діяльності через створення умов отримання відносних показників, а конкуренція – через створення умов для отримання конкретного результату [4].

Змагальність є внутрішньою потребою людини й формується в процесі її розвитку як особистості та залежить від державного та суспільного устрою.

Оскільки змагальність у період набуття професійних знань виконує роль джерела формування конкурентоспроможності у сфері трудової діяльності, дослідження взаємозв'язків організації змагальності в процесі навчального процесу вищого навчального закладу і конкурентоспроможності працівників на виробництві повинно мати послідовний характер.

Іншими словами, можна сказати, що формування якостей конкурентоспроможності відбувається через формування усвідомлених навичок змагальності в процесі навчання [5].

Проведений аналіз проблеми показав, що існує декілька визначень змагальності та конкуренції.

Найпоширеніші з них такі:

1. Змагальність – це творчий процес, спрямований на формування іміджу на основі виділення себе з певного середовища та отримання певних моральних дивідендів.

2. Змагальність – це вид продуктивної або навчальної діяльності на основі природних даних та набутих здібностей, що забезпечує реалізацію певних планів особистісного та суспільного характеру. Таке визначення враховує творчий підхід на основі індивідуальних особливостей до набуття знань, умінь та навичок та їх застосування. З іншого боку, формування наполегливості, подолання перешкод, пошуку варіантів, генерування ідей, створення нового продукту тощо [3].

Конкуренція – це суперництво в якійсь галузі, боротьба за досягнення кращих результатів, зокрема, за вигідні умови виробництва і збуту товарів, тобто це поняття визначається у виробничій площині. Конкуренція є модифікацією змагальності, яка забезпечує вищий прибуток та умови для реалізації особистості і ніяк «не війною всіх проти всіх», фактором гноблення особистості. Сучасні дослідження свідчать, що конкуренція та змагальність – по суті однопорядкові явища, і ринкова економіка, не заперечуючи змагальність, виводить конкуренцію на рівень можливості виявлення здібностей, ініціативи людей, їх розвиток через вищу якість продукції, послуг, задоволення потреб життєдіяльності. Саме вона дає можливість і вимагає виявлення підприємливості на основі зацікавленості у використанні досягнень НТП, таким чином проявляючись у конкурентоспроможності – здібностях до конкуренції [3].

Треба завжди пам'ятати, що одна з важливих особливостей змагання полягає в тому, що воно слугує, насамперед, інтересам розвитку, удосконалення кожного суб'єкта, його можливостей, здібностей.

Оскільки в Україні проходить реформування, реорганізація і становлення нової системи освіти, виникає потреба у виробленні нових підходів до організації змагальності в сфері освіти.

Змагання має бути спрямоване на: оптимізацію державних управлінських структур, децентралізацію управління; перерозподіл функцій та повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами; перехід до програмно-цільового управління; поєднання державного і громадського контролю; запровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; прозорість розроблення, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів; створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організацію експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій; впровадження новітніх інформативно-

управлінських і комп'ютерних технологій; демократизацію процедури призначення керівників навчальних закладів, їх атестації; удосконалення механізму ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів; підвищення компетентності управлінців усіх рівнів; більш широке залучення до управлінської діяльності талановитої молоді, жінок, а також виховання лідерів у сфері освіти [3].

Поступово змінюються організаційні засади професійно-технічної освіти. Ще до недавнього часу навчальні плани, програми, навчальна література мали суто нормативний характер і були обов'язковими для виконання. Тепер же нерідко такі документи й навчальні книги розробляються самими працівниками навчальних закладів і використовуються у навчально-виховному процесі. У зв'язку з цим посилюються вимоги до викладачів, майстрів виробничого навчання, керівників навчальних закладів – їхньої кваліфікації, знань теорії освіти та нових педагогічних технологій. Створюються умови для їх змагання за впровадження кращих методів і форм навчання відповідно до «Концепції професійної освіти України», у якій наголошується, що конструктивного розв'язання потребує проблема інтеграції складових частин професійно-технічної освіти – загальноосвітніх, загально-технічних і спеціальних предметів [4].

Саме зміст освіти визначає структуру змагальності, оскільки у вищих навчальних закладах його цілісність характеризується кількома рівнями організації, тобто має ієрархічну будову. Ієрархічними рівнями виступають цикли навчальних предметів (загальноосвітній, загально-технічний, спеціальний тощо); навчальні предмети; навчальні дисципліни (курси); розділи, теми. А також мікроелементи:

- система знань, засвоєння яких забезпечує формування в свідомості учнів адекватної діалектичної картини світу, озброює їх правильним методологічним підходом до пізнавальної й практичної діяльності;
- система загальних інтелектуальних і практичних умінь та навичок, які покладені в основу множинності конкретних діяльностей;
- головні риси творчої діяльності, які забезпечують готовність до пошуку шляхів розв'язання нових проблем, творчого перетворення дійсності;
- система норм ставлення людей до світу та одне до одного, тобто система світоглядних і поведінкових якостей особистості, які є засадою гуманістичних переконань і ідеалів [2].

З метою їх вирішення запропоновано наступні методи розвитку змагання:

1. Метод розвитку природних та набутих здібностей до змагальності;
2. Метод органічного поєднання оволодіння теоретичними знаннями та практичними навичками;
3. Метод зближення можливостей системи підготовки кадрів до сучасних потреб виробництва;

4. Метод диверсифікації форм підготовки з метою індивідуалізації засобів навчання.

Як і в навчальному процесі, методи невіддільні від розвитку соціально-економічних відносин у суспільстві, науково-технічного прогресу у сфері виробництва [1].

Слід погодитися з тим, що змагання, де основну роль відіграють проценти і бали, завдає тільки шкоди. Успішність пов'язана з інтелектуальними можливостями кожного, а тому насильничати над природою суб'єкта шляхом організації колективного змагання ми не маємо права. Практичний досвід підтверджує, що в процесі організації навчально-пізнавальної діяльності використовуються індивідуальні і групові (між рівносильними групами) форми змагання. Індивідуальне змагання здійснюється більш ефективно як стимулюючий засіб впливу в процесі організації тих форм діяльності, які ґрунтуються на індивідуальних мотивах і особливостях, видах діяльності.

Отже, змагання у період набуття професійних знань та вмінь виконує роль джерела формування конкурентоспроможності у сфері трудової діяльності, тому дослідження взаємозв'язків організації змагальності в процесі навчального процесу і конкурентоспроможності працівників на виробництві повинно мати послідовний характер. Поєднання природних та набутих якостей особистості на основі змагальності сприяє формуванню конкурентоспроможності майбутнього педагога, бажанню мати кращі показники, добиватися конкурентних переваг і успіху в конкретних сферах діяльності. Подальше наше дослідження в межах порушеної проблеми буде присвячено розробці комплексу форм і методів змагальної діяльності як засобу формування конкурентоспроможного педагога.

Список використаної літератури

1. Батышев С. Я. Реформа профессионально-технической школы: опыт, поиск, задачи, пути реализации / С. Я. Батышев. – М. : Высш. шк., 1987. – 303 с. **2. Беляева А. П.** Дидактические принципы профессиональной подготовки : метод. пособ. / А. П. Беляева. – М., 1991. – 268 с. **3. Вдовенко І. С.** Змагальність і конкурентоспроможність у системі науково-теоретичних понять / І. С. Вдовенко // Зб. наук. пр. № 21 (74). – Запоріжжя, 2011. – С. 49 – 53. **4. Ворожейкин И.** Противоположность конкуренции и социалистического соревнования / И. Ворожейкин. – Правда, 1981. – 30 октября. **5. Лапуста М. Г.** Основы підприємництва : навч. посіб. / М. Г. Лапуста, Л. Г. Скамай. – М. : Фінстатінформ, 1999. – 325 с.

Безбородих С. М. Змагання як засіб формування конкурентоспроможності майбутнього педагога

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена зростанням значення конкурентоспроможності майбутнього педагога.

Найбільш ефективним за формами та принципами засобом формування конкурентоспроможності майбутнього педагога більшість науковців визначають змагання. Тому метою статті є розглядання змагання як засобу формування конкурентоспроможності майбутнього педагога. Сучасні дослідження свідчать, що конкуренція та змагальність – по суті однопорядкові явища, і ринкова економіка, не заперечуючи змагальність, виводить конкуренцію на рівень можливості виявлення здібностей, ініціативи людей і їх розвиток через вищу якість продукції, послуг, задоволення потреб життєдіяльності. Встановлено, що змагання у період набуття професійних знань виконує роль джерела формування конкурентоспроможності у сфері трудової діяльності, поєднання природних та набутих якостей особистості на основі змагальності сприяє формуванню конкурентоспроможності майбутнього педагога.

Ключові слова: змагання, конкуренція, конкурентоспроможність.

Безбородых С. Н. Соревнованик как средство формирования конкурентоспособности будущего педагога

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена увеличением значимости конкурентоспособности будущего педагога. Наиболее эффективным по формам и принципам средством формирования конкурентоспособности будущего педагога большинство ученых выделяют соревнование. Поэтому целью статьи является рассмотрение соревнования как средства формирования конкурентоспособности будущего педагога. Современные исследования показывают, что конкуренция и соревнование – по сути равнозначные явления, и рыночная экономика, не отрицая соревнование, выводит конкуренцию на уровень возможности выявления способностей, инициативы людей и их развитие через высокое качество продукции, услуг, удовлетворения потребностей жизнедеятельности. Установлено, что соревнование в период приобретения профессиональных знаний выполняет роль источника формирования конкурентоспособности в сфере трудовой деятельности, сочетание природных и приобретенных качеств личности на основе соревновательности способствует формированию конкурентоспособности будущего педагога.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, соревнование.

Bezborodyh S. M. Competition as Mean of Forming of Competitiveness of Future Teacher

The actuality of the material presented in the article is defined by the increase of the importance of the competitiveness of the future teacher. Competition has been considered as the most effective way of forming the competitiveness of the future teacher with the view to its forms and principles. Therefore, the objective of the article is the consideration of the competition as mean of forming of competitiveness of future teacher. Contemporary research

state that rivalry and competition are similar notions, and market economy, that does not declaim against rivalry, leads the competition to the level of the possibility of the revelation of the abilities of a person, his or her initiative and development through the increase of the level of the production, services and satisfying everyday needs. At the same time the main aspect is that competition is an innate necessity of a person that is formed in the process of his or her development as a personality, and depends on the state and social structure.

It should be remembered that one of the most important peculiarities of the competition is that it serves, first of all, the interests of the development and perfection of each individual, his opportunities and abilities.

It has been proved that the competition in the period of gaining professional knowledge functions as the source of the formation of the competitiveness in the sphere of working activity. The combination of intrinsic and acquired personality qualities on the basis of the competition contributes to the formation of the competitiveness of the future teacher, as well as to his or her desire to show better results, and eventually to achieve competition benefits and success in concrete spheres of activity.

Key words: rivalry, competition, competitiveness.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.

УДК 37.013.42

І. В. Бєлецька

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Глобалізація процесів соціального розвитку та техногенний і інформаційний характер сучасної цивілізації зумовлюють необхідність у постійному розвитку людини, яка здатна самостійно і творчо розв'язувати безліч різноманітних загальних проблем. Суспільству потрібні освічені, грамотні, компетентні, організовані, комунікабельні фахівці, які можуть конструктивно працювати в сучасних динамічних умовах життя. У реальних умовах сьогодення незмірно зростає значення формування гармонійно розвинутої, суспільно активної особи. Всі ланки системи освіти в Україні ставлять мету – підготувати високоосвічених, всебічно розвинутих спеціалістів, здатних на творчу діяльність у всіх сферах громадського життя.

Одним з важливих напрямів педагогічної освіти є формування організаторських умінь у майбутніх соціальних педагогів. Особливої